

หลักสูตรและการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาของโรงเรียนท้องถิ่นในภาคเหนือ

Study of the Thai Curriculum and Teaching in the Local Schools of Northern Thailand

สุรางคณา ฤกษ์สมบูรณ์ดี¹

Surangcana Ruksomboondee¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ ศึกษาพัฒนาการหลักสูตรการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษา และการนำหลักสูตรไปใช้ของโรงเรียนท้องถิ่นและโรงเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า สมัยพญามังรายมหาราช กษัตริย์พระองค์แรก ใช้วัดเป็นสถานที่อ่านเขียนตัวอักษรล้านนา ต่อมา รัชกาลที่ 5 ได้ส่งเสริมให้คนล้านนาเรียนภาษาไทย หลักสูตรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้ารับราชการมากขึ้นอันเป็นผลมาจากนโยบายชาตินิยม และหลักสูตรในยุคหลังสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 มีจุดเน้นที่ความเท่าเทียมกันทางการศึกษา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงมีนโยบายสร้างความเป็นชาติ เพื่อความน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กำหนดให้ นักเรียนทุกคนต้องเรียนภาษาไทยอย่างเดียว ทั้งมีพระราชบัญญัติ ประถมศึกษาเกิดขึ้น การศึกษาในล้านนาจึงเป็นระบบแบบเดียวกับส่วนกลางเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้คนไทยสามารถอ่านออกเขียนได้ มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย แต่การจัดการศึกษาไม่ได้คำนึงถึง บริบทที่เปลี่ยนแปลงของสังคมภาคเหนือที่มีแรงงานอพยพ แรงงานข้ามชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ดังนั้นหลักสูตรจากนโยบายส่วนกลางจึงไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนในภาคเหนือ

คำสำคัญ: การวิจัย / หลักสูตรการสอน / ระดับประถมศึกษา / โรงเรียนท้องถิ่นในภาคเหนือ

Abstract

The objectives of this research were to study the development of Thai teaching and curriculum at the elementary school level and the implementation of the curriculum in local schools in ethnic areas in the North. The finding of this study showed that the curriculum was created during King Mengrai's reign, the first King of Thailand. The Lanna

Article Info: Received 1 February 2017; Received in revised form 4 October 2018; Accepted 24 April, 2019

¹ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีเมล: iamsurangcana@gmail.com

Lecturer in Thai Language Division, Faculty of Education, Chiang Mai University Email: iamsurangcana@gmail.com

alphabet (not the current Thai alphabet) was used to teach students in temples rather than in schools. Later, King Rama V wanted to encourage northern people to study Thai. The curriculum, thus, focused on using among governor. The curriculum in the post revolution focused on equality and King Rama VI wanted to build unity. He therefore commanded that everyone had to learn only Thai, be able to read Thai and wanted all people in the Kingdom to be proud to be Thai. The regulations of primary were created during this period as well. The education plan in Lanna was directed the same as in the center of the country until recently. However, the curriculum did not relate to a modern context in northern society, as there were immigrant laborers and ethnic groups living in the same area.

KEYWORDS: RESEARCH / CURRICULUM / PRIMARY STUDENTS / LOCAL SCHOOLS IN NORTHERN PART OF THAILAND

บทนำ

ภาคเหนือของไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งลาว และพม่า อีกทั้งมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มภูเขา มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จึงส่งผลให้เป็นภูมิภาคที่มีชนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาอยู่อาศัย ทั้งนี้แต่ละชาติพันธุ์จะมีอัตลักษณ์ในด้านวัฒนธรรม ภาษาและความเป็นอยู่ที่เป็นแบบเฉพาะตน ส่งผลให้นักเรียนมีความหลากหลายแตกต่างกัน ในขณะที่มีทั้งนักเรียนในเมืองและชนบทที่สื่อสารด้วยภาษาพื้นเมืองและภาษาไทย มีนักเรียนชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาแม่ของตน ก่อให้เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ทำให้เกิดปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ปัญหาด้านการสื่อสารภาษานี้ถือเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนอ่าน-เขียนภาษาไทย

หลักสูตรการศึกษาของไทยใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการอ่านเขียนโดยปรากฏหลักฐานจากแบบเรียนเล่มแรก คือ หนังสือจินตามณี ของพระโหราธิบดีในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงเปลี่ยนมาใช้หนังสือประถม ก กา หนังสือประถมมาลา หนังสือประถมจินตามณี (จินดา เสงี่ยมบูรณ์, 2542) จากนั้นการศึกษาของไทยเริ่มเข้าสู่ระบบโรงเรียน ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยพระองค์โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง และโปรดให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แต่งแบบเรียน

หลวงจีน 6 เล่ม เพื่อใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย ได้แก่ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณา พิศาลการันต์ ในช่วงเวลานี้มีการประกาศการเรียน หนังสือ พระราชบัญญัติการสอบวิชาซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของหลักสูตร และใน ปี พ.ศ. 2435 ได้มีคำว่าหลักสูตรใช้อย่างแท้จริงเป็นครั้งแรก

พัฒนาการของหลักสูตรสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยข้างต้นนี้เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ภาษาไทยเป็นเครื่องมือหลัก ในการเรียนและสื่อสารความรู้ความคิดต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสังคมประเทศในยุคเริ่มต้น หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมทักษะทางภาษาเพื่อการนำไปใช้อ่านเขียนและเรียนรู้สาระวิชาต่าง ๆ ของผู้เรียน สำหรับบริบทการใช้ภาษาไทยในภาคเหนือก็เริ่มมีการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารตั้งแต่อดีตซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอให้เห็นพัฒนาการในด้านหลักสูตรการใช้ภาษาไทยในภาคเหนือ เพื่อจะทำให้ผู้ที่สนใจได้เห็นความเป็นมาและพัฒนาการของหลักสูตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรและการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาและการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนท้องถิ่นและโรงเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทยในเอกสารงานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาหลักสูตรในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่สมัยพญามังรายปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1839–พ.ศ. 2101) จนถึงหลักสูตรการเรียนการสอนที่ปรากฏหลักฐานในการประกาศใช้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่เริ่มแรกจวบจนปัจจุบัน (พ.ศ. 2453–พ.ศ. 2551)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary research) เกี่ยวกับพัฒนาการหลักสูตรและการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาในโรงเรียนท้องถิ่นและโรงเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือ ประกอบด้วย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พระราชบัญญัติ

การประถมศึกษา เอกสารการศึกษาในล้านนา เอกสารหลักสูตรสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
แบบเรียนภาษาไทย หนังสือด้านเทคนิคการสอนภาษาไทย ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดย
วิเคราะห์และจัดทำข้อมูลเพื่อสรุปให้เห็นเป็นภาพลำดับตามช่วงเวลา

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาพัฒนาการหลักสูตรการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาและการนำ
หลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนท้องถิ่นและโรงเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือต้องเริ่มต้นที่การศึกษา
พัฒนาการการจัดการศึกษาของสังคมเมืองเชียงใหม่ในสมัยโบราณนับตั้งแต่สมัยพญามังราย
(พ.ศ. 1839-พ.ศ. 2101) เป็นต้นมา ทั้งนี้เนื่องจากเชียงใหม่เป็นเมืองสำคัญและเป็นเมืองหลวง
ของอาณาจักรล้านนา ซึ่งประกอบไปด้วย 8 จังหวัดทางภาคเหนือของไทย อันได้แก่ เชียงใหม่
เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน ชุมชนในล้านนาแต่เดิมเป็นชนเผ่า
ลัวะและชุมชนไต มีภาษาพูดเป็นของตัวเอง และมีภาษาเขียนเรียกว่าตัวอักษรล้านนา ภาษาพูด
ในแต่ละจังหวัดอาจมีสำเนียงแตกต่างกันบ้าง สำเนียงที่พูดตามชุมชนของตนเอง เช่น เป็นภาษา
ไทยวน ภาษาไทยอง ภาษาไทลื้อ ภาษาไทใหญ่ เป็นต้น ผลการศึกษาพัฒนาการของหลักสูตร
และการสอนภาษาไทยในภาคเหนือสามารถแบ่งได้เป็นเป็น 6 ช่วง ตามช่วงเวลาการปกครอง
และพระราชบัญญัติการประถมศึกษา ดังต่อไปนี้

**ช่วงที่ 1 หลักสูตรและการสอนภาษาไทยในท้องถิ่นภาคเหนือสมัยที่ยังเป็น
อาณาจักรล้านนา จนกระทั่งถูกผนวกเข้าเป็น ประเทศราชของกรุงเทพฯ (พ.ศ. 1839-พ.ศ.
2453)**

การจัดการศึกษาในภาคเหนือ มีมาตั้งแต่สมัยพญามังราย วัดเป็นศูนย์กลางใน
การจัดการศึกษา มีพระสงฆ์เป็นครู การสอนมุ่งเน้นไปทางพระพุทธศาสนา มีการสอนอ่านและ
เขียนหนังสือจนสามารถศึกษาพระไตรปิฎกได้ (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2544) ตัวอักษรที่ใช้เรียน
ในวัดนั้น ตามหลักฐานจากใบลานพับสาหรือจารึก ซึ่งส่วนใหญ่พระภิกษุเป็นผู้จารนั้น จะเป็น
ตัวหนังสือเมือง (อักษรธรรมเหนือ) อักษรฝักขาม (อักษรสุโขทัย) และอักษรขอม แม้เมื่อเมือง
เชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า เชียงใหม่ก็ยังคงใช้ตัวหนังสือเมือง พม่าก็ใช้อักษร
พม่า ตัวอักษรฝักขามนั้นเริ่มเข้ามาใช้ในเมืองเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้ากือนา ซึ่งได้อาราธนา

พระมหาสมณเถระจากเมืองศรีสัชนาลัย ได้นำลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาเผยแพร่ในเชียงใหม่ ส่วนตัวหนังสือขอมนั้นสันนิษฐานว่าเริ่มเมื่อ พระเจ้ากรุงธนบุรียกทัพไปกวาดล้างพม่าในปี พ.ศ.2317 และตั้งพระเจ้ากาวิละขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ จึงได้มีการรื้อฟื้นเอาตัวหนังสือออกมาใช้ในการศาสนา ในการเข้าเรียนหนังสือนั้น จะเริ่มตั้งแต่เด็กชายอายุ 7 ขวบขึ้นไป โดยบิดาจะพาบุตรชายของตนไปวัดตอนเย็นหลังจากเลิกงานทุกวันโดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา เพื่อให้เด็กอยู่ฟังพระทำวัตรเย็น ดูเด็กวัด (ชะโยมวัด) คนอื่น ๆ เรียนหนังสือ เพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับวัด และทางวัดก็จะได้สังเกตเด็กไปในตัวด้วยว่าสามารถรับเป็นลูกศิษย์ได้หรือไม่ พออายุ 10 ขวบ บิดามารดาก็จะนำไปฝากเป็นเด็กวัด โดยมีพิธีการฝากตัว เสร็จแล้วก็เริ่มเรียน หัดอ่านหัดเขียน ตัวอักษร ตัวเลข ตลอดจนอักขรวิธีเบื้องต้น นอกจากการเรียนหัดอ่านหัดเขียน ฝึกการจารใบลาน ท่องบทสวดเทศน์ธรรมชั้นสูง ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างแตกฉานแล้ว เด็ก ๆ ก็จะต้องศึกษาวิชาชีพไปด้วย ซึ่งแล้วแต่เจ้าอาวาสหรือพระลูกวัดถนัดในวิชาใด ส่วนมากก็จะเป็นพวกช่าง (สล่า) ต่าง ๆ หรือตำรายา เมื่อลาสิกขาบทไปก็จะสามารถนำความรู้ขึ้นไปประกอบอาชีพได้ ถึงแม้ว่า วัดจะเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษา เจ้านายหรือเจ้าผู้ครองนครก็มีส่วนร่วมในการให้การศึกษาแก่ประชาชนด้วยการสร้างและปฏิสังขรณ์วัด เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาที่ถาวร ตลอดจนเป็นโยมอุปฐากให้การดูแลและคุ้มครองพระสงฆ์ที่เป็นเสมือนครู เมื่อการศึกษาก้าวออกจากวัดไปสู่ระบบโรงเรียน วัดก็ได้ถูกทอดทิ้ง เจ้านายยังให้ความสำคัญและผูกพันอยู่กับวัดด้วยการสร้างโรงเรียนขึ้นในบริเวณวัดหรือในสถานที่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้านาย

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในล้านนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) คือ การรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาไทยเข้าสู่ส่วนกลาง ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายจะเปลี่ยน โครงสร้างของรัฐแบบอาณาจักรมาเป็นรัฐชาติ มีลักษณะการดำเนินงานเพื่อยกเลิกล้านนาหัวเมืองประเทศราช และตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครให้หมดไป พร้อมกับสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้อำนาจรวมศูนย์ที่องค์พระมหากษัตริย์ ในการปลูกฝังความรู้สึกภักดีถวายให้แก่อนันหนึ่งอันเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองบายจัดการศึกษาแบบใหม่ โดยจัดการศึกษาที่มีระบบเข้าแทนที่การศึกษาในวัด ทรงกำหนดให้เรียนภาษาไทยกลางแทนภาษาไทยวน (ภาษาไทยท้องถิ่น) ซึ่งเป็นวิธีการผสมกลมกลืนชาวล้านนาให้มีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทยอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เนื่องมาจากการศึกษาในวัดไม่มีมาตรฐานแน่นอนและจำกัดเฉพาะผู้ชาย

มุ่งเน้นการสอนหลักคำสอนของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ทำให้ชาตบุคลากรที่มีความรู้ในการเข้ารับราชการ

ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาในล้านนาในยุคนั้น จึงมีความมุ่งหมาย 2 ประการ ประการแรก คือ จัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนข้าราชการ เนื่องจากการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล จำเป็นต้องใช้ข้าราชการจากส่วนกลางเป็นจำนวนมากเข้าดำรงตำแหน่งที่สำคัญ แต่ข้าราชการที่ทำงานอยู่มีจำนวนน้อย ต้องรับภาระงานหนัก รัฐบาลจึงต้องการส่งเสริมให้ชาวล้านนาเรียนหนังสือไทย เมื่อเรียนสำเร็จก็จะได้รับราชการในท้องถิ่น ไม่ต้องส่งข้าราชการจากส่วนกลางไปเป็นจำนวนมาก ประการที่สอง จัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพแห่งชาติ มุ่งให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่แบ่งแยกเป็นลาวเป็นไทย การศึกษาระบบโรงเรียนแบบใหม่จะต้องอบรมให้เยาวชนในล้านนาสำนึกความเป็นพลเมืองไทย รัฐบาลได้กำหนดให้ภาษาไทยกลางเป็นภาษาราชการในล้านนาตั้งแต่ พ.ศ. 2436 การศึกษาในโรงเรียนในระยะแรกก็ใช้วิธีสอนภาษาไทยกลางแต่ยังคงผ่อนผันให้มีการเรียนภาษาถิ่นด้วย โดยรัฐบาลหวังว่าเมื่อสอนภาษาไทยกลางไประยะหนึ่งแล้ว การเรียนภาษาไทยวันก็จะหมดไปเอง ซึ่งต่อมาก็ปรากฏว่าชาวล้านนาสนใจเรียนหนังสือไทยกลางกันมากเกินความคาดหมาย นอกจากนี้การจัดการศึกษาในล้านนาได้รับความร่วมมือจากบรรดาเจ้าผู้ครองนครเป็นอย่างดี

ช่วงที่ 2 หลักสูตรและการสอนภาษาไทยในท้องถิ่นภาคเหนือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึง ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (พ.ศ. 2453-พ.ศ. 2475)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นนโยบายปลูกฝังความคิดชาตินิยมแก่เยาวชน ให้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ทรงจัดตั้งกองลูกเสือขึ้นเพื่อฝึกนักเรียน เด็กชายหญิง มีโอกาสได้เล่าเรียนอย่างทั่วถึงกัน การเรียนการสอนเน้น 2 วิชา คือ ภาษาไทย เน้นการเขียนตามคำบอก และวิชาความรู้ภาษาไทย เน้นให้นักเรียนรู้จักประเทศไทยด้านภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ มีการใช้องค์กรศาสนา เป็นเครื่องมือชี้แนะให้นิยมภาษาไทยกลาง เช่น การพูดและเทศน์เป็นภาษาไทยกลาง ทำให้การศึกษาอักษรล้านนาและภาษาไทยวันเริ่มหายไป ปัจจุบันผู้รู้เกี่ยวกับอักษรล้านนาจึงมีไม่มากนัก

ในรัชสมัยนี้ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2464 โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือให้เด็กทุกคนไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนาที่มีอายุระหว่าง 7-14 ปี ได้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นการยกระดับพื้นฐานความรู้ของประชาชนทั่วประเทศและให้มีความรู้ควรแก่สภาพ ดังนั้นมณฑลพายัพจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาในปลายปี พ.ศ. 2464 หลักสูตรนี้จะแบ่งเป็นหลักสูตรผู้ชาย หลักสูตรผู้หญิง โดยเนื้อหาของหลักสูตรและการสอนภาษาไทยที่ต้องสอน คือ การสอนอ่านออกเสียง การเขียน และการแต่ง ใช้หนังสือแบบเรียนเร็ว เล่ม 1 และหนังสือประถม ก กา เป็นหลักในการสอน (จินดา เสงสมบูรณ์, 2542)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดการศึกษาด้านหลักสูตรและการสอนภาษาไทยก็ได้ดำเนินงานต่อจากสมัยรัชกาลที่ 6 และขยายงานไปจนเจริญก้าวหน้าทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ส่งผลให้การศึกษาหนังสือไทยกลางขยายกว้างขวางเป็นที่นิยมแก่คนทั่วไปมากขึ้น การเรียนตัวอักษรล้านนา ภาษาไทยวนก็เริ่มมีผู้เรียนน้อยลงเป็นลำดับนับได้ว่าการจัดการศึกษาด้านหลักสูตรและการสอนภาษาไทยกลางในล้านนาประสบความสำเร็จ ทำให้ชาวล้านนามีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทย เช่นเดียวกับพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศคนล้านนาสามารถใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสาร ภาษาล้านนาก็นับวันจะเลือนหายไป

ช่วงที่ 3 หลักสูตรและการสอนภาษาไทยในท้องถิ่นภาคเหนือยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2503)

ปี พ.ศ. 2475 เป็นยุคสมัยที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาด้วยกล่าวคือ คณะราษฎรกำหนดไว้ว่า ‘จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎรทุกคน’ ในสมัยนั้นเป็นช่วงประกาศใช้รัฐธรรมนูญทั้งฉบับถาวร ฉบับชั่วคราว และฉบับแก้ไข จึงส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายและการดำเนินงานด้านการศึกษา แต่ไม่ได้ทำให้การปรับปรุงระบบการศึกษาของชาติหยุดชะงักไป (อรุณี สถิตภาศิริกุล, 2524) เพราะฉะนั้นแนวนโยบายทางการศึกษาในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2503 ได้แบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะแรก (พ.ศ. 2475–2485) เป็นการขยายการศึกษาระดับประถมศึกษาและให้ความสำคัญมากกว่าระดับอื่น

2. ระยะที่สอง (พ.ศ. 2485–2493) ในช่วงนี้ประเทศตกอยู่ภายใต้ภาวะสงครามนโยบายทางการศึกษา จึงไม่ค่อยชัดเจนนัก เมื่อจบสงคราม รัฐบาลจึงได้จัดการนโยบายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญและทำนุบำรุงการศึกษาในทุกระดับชั้น

3. ระยะที่สาม (พ.ศ. 2493–2503) เป็นช่วงที่มีการปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้านและทุกระดับชั้น วางรากฐานการศึกษาเพื่อให้ประชาชนมีความรู้สูงขึ้น สามารถประกอบอาชีพได้ดี และส่งเสริมวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีโดยอาศัยการศึกษาเป็นหลัก หลังจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการ ผลักดันให้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 โดยปรับปรุงมาจากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 และได้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2503 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพ โดยได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 15 ปี บริบูรณ์เป็นอย่างน้อย ได้ปรับปรุงหลักสูตรโดยขยายการศึกษาภาคบังคับให้ เป็น 7 ปี จัดระบบการศึกษาเป็น 7: 3: 2 (ประถม 7 ปี มัธยมต้น 3 ปี และมัธยมปลาย 2 ปี) ในการจัดการศึกษานั้นเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศด้วย เนื้อหาสาระที่จัดในระดับประถมศึกษาตอนต้นมี 6 หมวดใหญ่ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาไทย ศิลปศึกษา พลานามัย สำหรับระดับประถมศึกษาตอนปลายเพิ่มหมวดวิชาภาษาอังกฤษ

ช่วงที่ 4 หลักสูตรและการสอนภาษาไทยในท้องถิ่นภาคเหนือยุคหลักสูตร พ.ศ. 2503–พ.ศ. 2521

หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีคุณธรรมให้มีความรู้ ความสามารถ มีความสุข รวมทั้งเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ (อรุณี สติธาศีกุล, 2524) เนื้อหาสาระที่เรียนมี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทักษะ (ไทย-คณิต) กลุ่มประสบการณ์ชีวิต กลุ่มลักษณะนิสัยและกลุ่มการทำงาน กลุ่มทักษะภาษาไทยเริ่มมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้นคือ นิทานพื้นบ้าน ซึ่งดำเนินตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515–2519) ซึ่งมีนโยบายปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมของประเทศส่งเสริมความเสมอภาค ในโอกาสทางการศึกษา เร่งจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น พร้อมทั้งปลูกฝังให้เยาวชนได้เกิดมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมและความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งขยายและปรับปรุงการศึกษาภาคบังคับให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรในวัยเรียน ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม และวินัยของเด็กในวัยเรียน และส่งเสริมการศึกษาพลานามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรง มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความรักหมู่คณะและประเทศชาติ

ช่วงที่ 5 หลักสูตรและการสอนภาษาไทยในท้องถิ่นภาคเหนือยุคหลักสูตร พ.ศ. 2521-2541

หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) มีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้พร้อมที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคมภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เนื้อหาสาระมี 5 กลุ่ม กลุ่มทักษะในหลักสูตร 2521 เปลี่ยนเป็นกลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้และเพิ่มกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (มะลิ ทิพย์ดนตรี, 2537) จากการใช้หลักสูตรดังกล่าวไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์ได้ทันการณ์ ไม่สะท้อนความต้องการของท้องถิ่นต่างๆ ที่หลักการของหลักสูตรเน้นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจึงเปลี่ยนไปใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

ช่วงที่ 6 หลักสูตรและการสอนภาษาไทยในท้องถิ่นภาคเหนือยุคหลักสูตร พ.ศ. 2541-2551

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 มีจุดมุ่งหมายมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 4 ช่วงสาระ กล่าวคือ ช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1-3) ช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 3-6) ช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) และช่วงชั้นที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) การเรียนรู้มี 8 กลุ่มสาระ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ

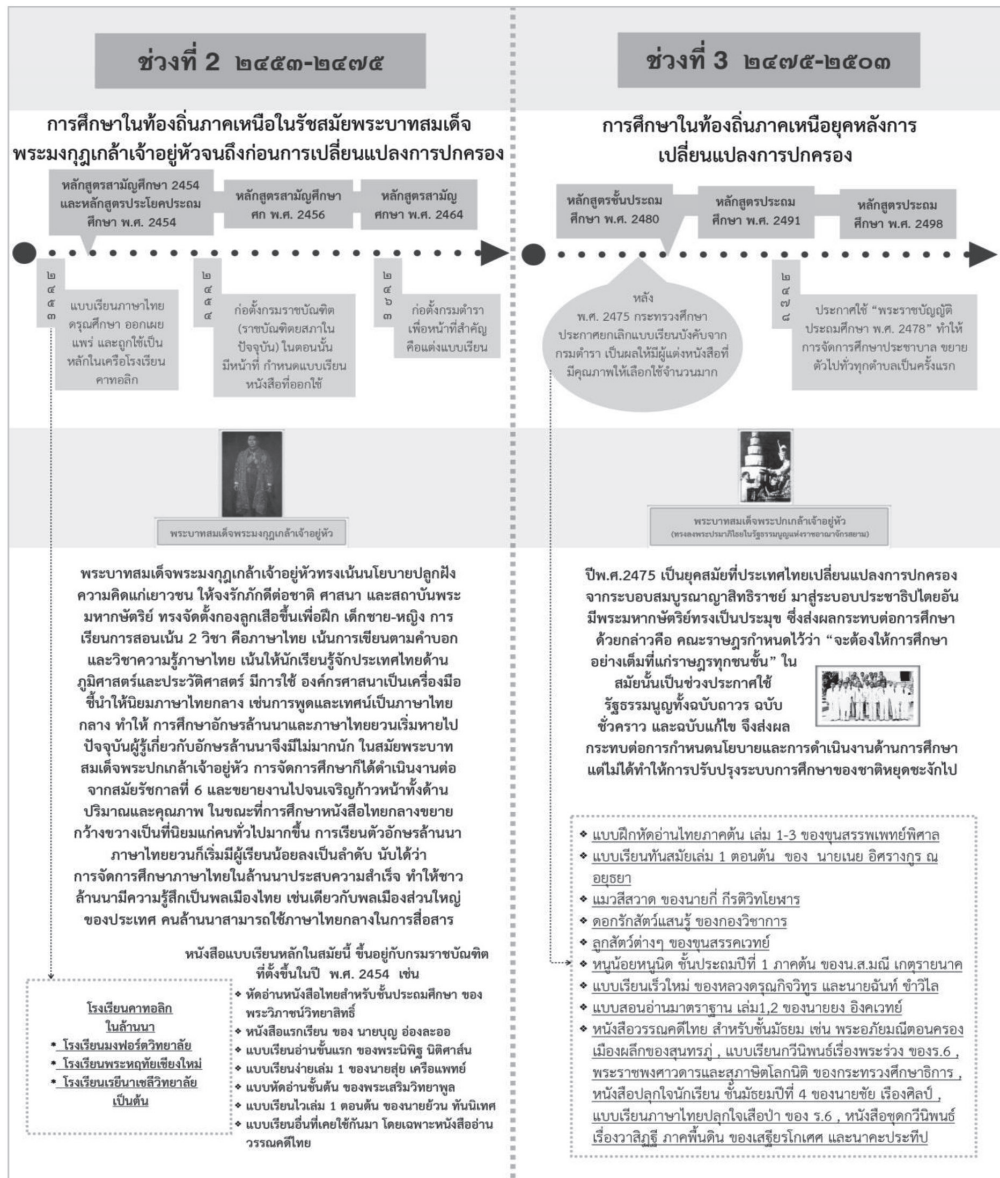
การทำงานอาชีพ และภาษาต่างประเทศ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จากการวิจัยและติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตรในช่วงระยะ 6 ปีที่ผ่านมา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2546) พบว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มี จุดดีหลายประการ เช่น ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และมีแนวคิด และหลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาและความไม่ชัดเจน ของหลักสูตรหลายประการทั้งในส่วนของเอกสาร หลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรสู่ การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ได้แก่ ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติ ในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนด สารและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผล ไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและการเทียบโอน ผลการเรียนรู้ รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและ คุณลักษณะที่พึงประสงค์อันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเปลี่ยนมาใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552) โดยเพิ่มสมรรถภาพสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ส่วนเนื้อหาสาระยังคงใช้ 8 กลุ่มสาระเหมือนหลักสูตร 2544 เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นสำหรับ ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และ การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หลักสูตรแกนกลาง 2551 ได้ กำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นว่าผู้เรียนจะเลือกใช้ภาษา ไทยมาตรฐานและภาษาถิ่นได้เหมาะสมกับกาลเทศะ นอกจากนั้นยังให้ผู้เรียนรู้จักเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้องบทร้องเล่นสำหรับเด็กในท้องถิ่น ส่วนคุณภาพ ผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระบุว่าผู้เรียนเข้าใจและเห็นคุณค่าวรรณคดีและวรรณกรรม ที่อ่าน เล่านิทานพื้นบ้าน ร้องเพลงพื้นบ้านของท้องถิ่นและนำข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่านและ

เล่าไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง มาตรฐานการเรียนรู้และการวัดในหลักสูตรแกนกลาง 2551 ได้รับความรู้ของท้องถิ่นไว้ ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยให้ผู้เรียนได้เล่าข่าวเหตุการณ์ ในชีวิตประจำวันในท้องถิ่นและชุมชน ส่วนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้ผู้เรียนได้อ่าน จับใจความจากสื่อต่างๆ เช่น จากนิทานและเพลงพื้นบ้าน

ภาพ 1 แผนผังพัฒนาการหลักสูตรการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนท้องถิ่นในภาคเหนือ ช่วงที่ 1

ภาพ 2 แผนผังพัฒนาการหลักสูตรการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนท้องถิ่น ในภาคเหนือ ช่วงที่ 2-3

ภาพ 3 แผนผังพัฒนาการหลักสูตรการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนท้องถิ่น
ในภาคเหนือ ช่วงที่ 4-6

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพัฒนาการหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาและการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนท้องถิ่น และโรงเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือ สรุปผลได้ว่าการจัดการศึกษาของท้องถิ่นในช่วงแรกภาคเหนือมีการใช้ภาษาของตนเอง ต่อมาเมื่อมีการรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาเข้าสู่ส่วนกลาง ด้วยนโยบายการปกครองที่ให้สำนึกในความเป็นพลเมืองไทยไม่ให้มีการแบ่งแยก มีการกำหนดให้เรียนภาษากลางแทนภาษาไทยวน การศึกษาจัดขึ้นเพื่อสร้างความเอกภาพของชาติ มีการจัดระบบโรงเรียนเข้าแทนที่การศึกษาในวัด การจัดการศึกษาของล้านนาจึงถูกกลืนเข้ากับส่วนกลาง รัฐบาลกำหนดให้ภาษาไทยเป็นภาษาราชการ ดังนั้นพลเมืองล้านนาทุกคนต้องสามารถอ่านออกเขียนได้และพูดชัดเจนทัดเทียมกับพลเมืองในส่วนกลาง (สรสวดี อ่องสกุล, 2544) โรงเรียนในท้องถิ่นจึงยึดหลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่ทางการกำหนด ความมุ่งหมายของหลักสูตรภาษาไทยส่วนใหญ่จะเน้นให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้เป็นสำคัญ การปรับปรุงหลักสูตรแต่ละครั้งเป็นไปเพื่อต้องการการแก้ไขข้อบกพร่องหรือปัญหาที่เกิดขึ้นการใช้หลักสูตรฉบับที่ผ่านมา

หลักสูตรการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาของไทยตั้งแต่ พ.ศ.2435 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2551 มีการประกาศใช้หลักสูตรมาแล้ว 13 ฉบับ (อรุณี สติธัยภาคกุล, 2524) หลักสูตรในยุคแรก ๆ นั้น กำหนดให้เรียนวิชาภาษาไทยให้สามารถอ่าน เขียนได้โดยครูจะสอนตามหนังสือแบบเรียนเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความรู้ความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ แพร่หลายมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ย่อมมีผลกระทบต่อหลักสูตร จากการอ่านออกเขียนได้ สื่อสารได้ จึงปรับเปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาและการฝึกทักษะทั้งสี่ การบูรณาการ จนถึงการอ่านคิดวิเคราะห์ แต่เนื่องจากหลักสูตรถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง คำนึงถึงกลุ่มชนในส่วนกลางเป็นหลัก เมื่อนำหลักสูตรมาใช้ในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยคนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ จึงทำให้เกิดปัญหาการเรียนรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะโครงสร้างหลักสูตรตลอดจนเนื้อหาแบบเรียนไม่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น แม้ว่าหลักสูตรจะเปิดกว้างในการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละภูมิภาค แต่กระบวนการวัดผลประเมินผลโดยใช้ข้อสอบแห่งชาติ O-NET ย่อมเป็นตัวแปรสำคัญในการหลักสูตรไปใช้ไม่บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้น ในการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา

ควรให้ความสำคัญแก่เรื่องต่าง ๆ แตกต่างกันไป คือในด้านความมุ่งหมาย และเนื้อหาวิชา ควรเน้นเรื่องใกล้ตัวเด็ก การประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่น มากกว่าเรื่องที่ห่างไกลตัวเด็กออกไป นอกจากนี้การรักษาประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึง เพราะผู้คนในท้องถิ่นภาคเหนือต่างก็มีอัตลักษณ์ทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันที่ไม่ควรจะถูกส่วนกลางกลืนหายไป ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาในอนาคตควรให้คนในท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมสร้างหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรได้มีการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของล้านนา

หมายเหตุ

บทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัย โครงการการศึกษาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษา ของโรงเรียนท้องถิ่น และโรงเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ

ข้อเสนอแนะ

1. ในการพัฒนาหลักสูตร รายวิชาภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ควรให้คนในท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดกิจกรรมในหลักสูตรด้วย
2. ในการพัฒนาแบบเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา ควรมีแบบเรียนที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น และชาติพันธุ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนภาษาผ่านแบบเรียนภาษาไทย และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ครูท้องถิ่นควรมีโอกาสได้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์ในการจัดการเรียนการสอนผ่านการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย

รายการอ้างอิง

- จินดา เสงี่ยมบูรณ์. (2542). *ภาษาศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- มะลิ ทิพย์ดนตรี. (2537). *การใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี (วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. ปัตตานี, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2544). “การปฏิรูปการศึกษาในล้านนา การสร้างเอกภาพแห่งชาติ (พ.ศ. 2446-2475)” *การศึกษาล้านนาสู่สหัสวรรษใหม่*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2546). *สรุปผลการประชุมวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 จุด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อรุณี สติธยาภาศิกุล. (2524). *วิวัฒนาการของหลักสูตรและวิธีสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษา (วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร